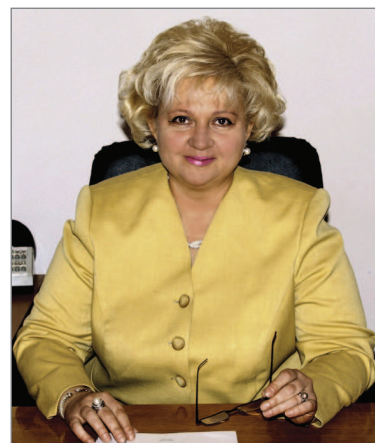

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

Інтерв'ю з Людмилою Миколаївною Калініною, головою науково-методичної комісії з інформатизації закладів освіти Міністерства освіти і науки України, завідувачкою лабораторії управління освітніми закладами Інституту педагогіки НАПН України, доктором педагогічних наук, професором.

ІКТ та інформаційні процеси давно стали невід'ємною частиною життя та будь-якої діяльності людини у сучасному світі. Ми живемо у цифровому суспільстві, за його законами та правилами, намагаючись, тим не менш впливати на процес розвитку інформаційного суспільства зараз і в майбутньому. Глобалізація, як основний чинник та ознака цифрового суспільства, змушує створювати відповідну нормативно-правову базу для всіх мешканців Землі, що внаормують напрямки та умови його розвитку в майбутньому. Наприклад, у Європі нормативними у цьому питанні є Стратегія «ЄС 2020», Лісабонська стратегія, Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства тощо. Україна прагне інтегруватись у європейський та світовий простір, отже, повинна відповідати їхнім вимогам.

Що таке інформатизація? «Інформатизація - сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки» (Закону України «Про Національну програму інформатизації», Розділ 1, Стаття 1). Одним з пріоритетних завдань програми визначено створення загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури, охорони здоров'я.

Що таке інформатизація освіти? Однозначного розуміння процесу немає, як і немає єдиної стратегії розвитку процесу інформатизації освіти, нормативно-правова база процесу створювалась за нагальні потреби і не могла забезпечити комплексний підхід до вирішення питання. На даний момент діють ЗУ та інші розпорядчі документи, що регламентують процес інформатизації освіти в Україні, серед яких є:

- ЗУ «Про Національну програму інформатизації» (1998), «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (2007);
- Національна доктрина розвитку освіти (2002);
- Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року (2013);
- Указ президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010).

Загалом нормативно-правова база містить понад 20 законодавчих та нормативно-правових актів, що регламентують розвиток інформатизації освітньої галузі та дистанційного навчання на всіх освітніх рівнях. Тим не менш процес розроблення організаційно-нормативних і організаційно-правових механізмів управління інформатизацією та їх впровадження відбувається досить повільно та гальмує якість процесу інформатизації.

Чому інформатизація освіти потрібна Україні? Зараз ми переживаємо непрості для України часи. Суспільство, економіка, всі державні структури переживають суттєві зміни та реформи в умовах суворої економічної кризи та війни. Країна не має права схибити і втрачати гроші й ресурси на безперспективні проекти. Інформатизація освіти — проект дорогий, але належить до ключових у процесі оновлення країни та її інтеграції у світовий освітній простір. У кінцевому результаті він дозволить ефективно витратити державні ресурси і надавати якісні знання, навички, мета-компетентності відповідно до викликів суспільства, що виникатимуть на певному етапі його розвитку.

Які переваги інформатизації освіти — створення єдиного інформаційного освітнього середовища (ЄІОС)? У першу чергу, це:

- створення гнучкої системи навчання з використанням сучасних інструментів та педагогічних методик, які, у свою чергу, забезпечують можливість індивідуальних траєкторій навчання (програм, термінів, місця навчання та сертифікації результатів навчання);
- створення вільного та відкритого доступу навчальних ресурсів для учнів і студентів незалежно від місця і часу;
- відкритість та доступність навчання та обміну кращими практиками серед педагогів і директорів шкіл;
- можливість створення оптимальних систем моніторингу якості освіти, проведення експертної оцінки програм та схем навчання тощо;
- публічність процесу навчання, його відкритість та прозорість на всіх рівнях, що забезпечується у ЄІОС, створює умови для формування ринку освітніх послуг країни, який базується на реальних потребах і запитах суспільства та стимулює його розвиток.

У результаті Україна отримає не лише ефектively єдину інформаційну освітню мережу, що забезпечує якісне навчання та підготовку фахівців, які потрібні країні, а й природну інтеграцію освітньої системи України у світовий освітній простір. За таких умов освіта може стати успішною та дієвою складовою державної економічної системи, що забезпечує її розвиток і стабільність.

Що отримує від інформатизації НЗ школяр, випускник, пересічний громадянин? У першу чергу, треба зазначити, що, у більшості, сучасні учні та випускники ІКТ-грамотні та мотивовані, базові знання у галузі цифрових технологій отримують за межами школи і часто-густо завдяки самоосвіті та взаємному навчанню серед однолітків, це відбувається опосередковано або цілеспрямовано, але за технологією «тут і зараз». Технологічні навички й уміння розвиваються та вдосконалюються разом із розвитком самих технологій. Для учня не є проблемою, не виходячи з дому, завантажити реферат на задану тему, дізнатись погоду на найближчий час, обмінятись повідомленнями з друзями в соціальній мережі, побавитись у ігри тощо. Окремі учні можуть знайти інформацію про умови вступу до різних ВНЗ, включаючи зарубіжні НЗ, придбати квиток на поїзд або концерт тощо. Нажаль, розвиток цифрової компетентності та культури в учнів не відбувається належно. Та це й неможливо виключно у режимі самоосвіти.

Для процесу формування цифрової культури й ІКТ-компетентностей необхідний кваліфікований керівник і наставник, який допоможе учневі критично ставитись до інформації, здійснювати проблемний та детальний пошук, обирати оптимальні ІКТ-інструменти для вирішення тих чи інших навчальних, а згодом і побутових та життєвих проблем і потреб. Наставником не може бути лише вчитель інформатики, адже спектр життєвих ситуацій значно ширший і виходить за межі фахової компетентності найдосвідченішого і найерудованішого вчителя інформатики. Наставниками повинні бути всі без виключення вчителі школи, викладачі ВЗН тощо. У результаті кропіткої, інколи непомітної навчальної роботи, коли учень за допомогою геосервісу вчиться обирати оптимальний шлях між пунктом А і пунктом В і при цьому вивчає фізичні явища або розв'язує тривіальну математичну задачу, або за допомогою аналітичних онлайн-сервісів визначає рівень забруднення води світового океану за результатами розрахунків, зроблених під час уроку хімії, відбувається формування тих самих цифрових компетенцій, які, у подальшому, допоможуть йому обрати найкраще рішення для розв'язання нетипової життєвої ситуації.

Навчаючись за допомогою новітніх інструментів знаходити відповіді на загальні та конкретні питання, які так чи інакше, стосуватимуться особистих інтересів учня, він навчиться формулювати запит, визначати потреби та ранжувати їх за важливістю, складати алгоритм дій та розв'язувати, врешті решт, поставлену задачу. А згодом суспільство і держава отримає активного громадянина, який не потребує додаткової опіки, супроводу та інструкції, який здатний самостійно не лише шукати та отримувати потрібну інформацію та використовувати її у роботі та

житті, а й формулювати запити до держави, стимулювати її розвиток тощо.

Що отримають навчальні заклади та система освіти? ЄІОС навчального закладу, де ефективна динамічна система навчання та керування процесом навчання. Це результат колективної праці педагогічною й учнівського колективів, місцевої громади, деякою мірою, суспільства. Метою створення ЄІОС є оптимізація та раціоналізація навчального процесу, забезпечення його якості, прозорості, відкритості та можливості створення умов для реалізації освітніх потреб всіх без виключення громадян із врахуванням їхніх індивідуальних потреб і усунення цифрової нерівності. До слова «оптимізація» освітяни ставляться з осторогою, адже, у першу чергу, цей термін пов'язується із закриттям малокомплектних шкіл та укрупненням ЗНЗ, інколи без врахування реальних потреб та місцевих обставин. У нашому випадку оптимізація полягає в ефективному економічному використанні фінансів за рахунок упровадження дистанційних форм навчання, здійснення консультацій за допомогою Інтернет-ресурсів, застосування ефективних методик інтерактивного навчання, які можуть використовуватись вчителем та учнями поза межами класної кімнати тощо.

Загалом, ЄІОС — це середовище для навчання у різний спосіб та час, з використанням ефективних сучасних інструментів та педагогічних методик. Треба зазначити, що це процес навчання не лише учнів, а й учителів, керівників, середовище для обміну досвідом і майданчик для аналізу отриманих результатів, визначення якості й оцінювання розвитку ЗНЗ, майданчик для публічного представлення, обговорення набутого досвіду та планування подальшого розвитку ЗНЗ. Це середовище відкрите і прозоре для учасників НВП та місцевої громади. Це середовище, де акумулюються досягнення та формуються виклики, де відбувається процес навчання, його аналіз та оцінка результатів кожного і всіх загалом і розвиток ЄІОС відбувається за принципом «кожен для всіх і всі для кожного». Це індивідуально-колективний процес усіх зацікавлених в отриманні бажаного індивідуального та суспільно корисного результату осіб.

Проблеми. На місцях поняття інформатизації (створення ЄІОС, упровадження ІКТ у НВП) підмінено поняттям комп'ютеризації (забезпечення НЗ комп'ютерною технікою) і зводиться, в основному, до звітування про відсоток забезпеченості технікою та підготовки викладачів і вчителів основ ІКТ. Пересічний керівник ЗНЗ чи вчитель навряд чи розкаже вам *що таке* інформатизація його НЗ *та як* цей процес необхідно реалізовувати. А головне, **навіщо це потрібно конкретно вчителю, учню, керівнику, громаді!** Відсутність мотивації пересічного вчителя, а особливо керівника ЗНЗ, нерозуміння механізмів процесу інформатизації, небачення ймовірних реальних шляхів впровадження, нерозуміння важливості інформатизації та її впливу на майбутній розвиток ЗНЗ та освіти в цілому — ключова проблема сучасного стану інформатизації освіти. Маємо на даний час мотивованого на новації учня, майбутнього громадянина стрімкого інформаційного суспільства, і немотивовану до здійснення таких змін школу, яка використовує навчальні технології, інструменти та методики аграрного суспільства. Це все одно ніби неандерталець навчав homo sapiens

користуватися мобільним телефоном. Чи можете уявити собі директора школи початку ХХ століття, який взяв би на роботу вчителя, який не вмів використовувати крейду та дошку на уроці? У сучасних школах масово працюють вчителі, які не вміють використовувати комп'ютер та Інтернет (сучасні дошка та крейда) на уроці. Але погіршує ситуацію те, що керують такими школами ІКТ-малокомпетентні директори, які, звичайно, не бачать проблеми.

Формальне здійснення навчання вчителів основ ІКТ вирішило проблему на паперовому рівні, але не забезпечує умови для практичного застосування навичок, не мотивує вчителя до їх систематичного застосування, не створює умов до обміну досвідом та вдосконалення знань і навичок у подальшому. Суто практичне питання вирішене на формальному рівні забезпечує наявність у вчителя сертифікату, але не дає йому відповідь на питання **ЯК?** і **НАВЩО?** Знання застарівають, навички втрачаються. У результаті титанічні зусилля багатьох тренерів, які у другій половині 2012 року масово навчали педагогів, зведені нанівець. Віз і нині там. А технології змінюються, техніка вдосконалюється і треба визнати, що найближчим часом нова сучасна техніка масово не прийде до НЗ України — на це немає грошей. Та й забезпечення технікою у ракурсі нашої проблеми не настільки актуальна, адже зараз практично у кожного учня та вчителя є мобільні гаджети, здатні забезпечити доступ до Інтернету та будь-яких ІКТ, але керівники ЗНЗ не беруть це до уваги, адже самі, у більшості, не знають, як використати смартфони учнів на уроці.

Активне використання ІКТ у НВП в школах, в основному, носить точковий несистемний характер. Здійснюється вчителями-ентузіастами і не підтримується відповідною ІКТ-активністю керівництва ЗНЗ та інших освітянських структур і тим самим гальмується на самих початках формування потреби в інформатизації. Мусимо визнати, що задовільний рівень ІКТ-грамотності вчителів нівелюється ІКТ-безграмотністю керівників ЗНЗ, РМК, управлінь та департаментів освіти, які, власне, покликані формувати та стимулювати потребу в інформатизації.

Що повинна зробити освітянська громада у взаємодії з усіма зацікавленими найближчим часом? Розробити стратегію забезпечення умов для успішної інформатизації освітньої галузі. Стратегія повинна містити структуровані цілі та визначені етапи їх досягнення на кожному рівні освітньої парадигми. Має бути визначено умови та важелі реалізації поставлених цілей та можливості вибору на місцевому рівні оптимальних шляхів їх досягнення.

Які реальні кроки необхідно зробити кожному освітянину? Перестати чекати, коли держава забезпечить технікою, навчить учителів, створить необхідні умови і т.д. Є дуже гарна притча, що чудово ілюструє дану ситуацію: Якось учень прийшов до свого Учителя і спитав: «Учителю, а чи довго треба чекати щастя?» На що учитель його відповів: «Якщо чекати, то довго». Ось саме так у нас. Чекати не варто. Треба діяти:

- самостійно чи на курсах підвищення кваліфікації отримувати необхідні навички роботи з ІКТ та Інтернет-ресурсами;

- вимагати від ІШПО створення відповідних курсів та їх систематичне оновлення відповідно до розвитку технологій, такі курси повинні мати методологічну складову використання технологічних навичок та умінь;

- керівництву НЗ спільно з педагогічною та місцевою громадами розробити реальний для виконання план інформатизації НЗ на основі розробленої державою, МОН стратегії інформатизації освіти;
- спільно з місцевими громадами визначити реальні можливості та потреби у технічному забезпеченні НЗ технікою. І зовсім не обов'язково її купувати, варто навчитися використовувати мобільні гаджети, які є в учнів;

- постійно використовувати сучасні ІКТ та Інтернет інструменти у НВП для навчання та розвитку учнів.

Лише в процесі систематичних практик, аналізу результатів, обміну досвідом, створення та використання електронних навчальних ресурсів, що забезпечують НВП та визначення проблем та способів їх подолання у процесі спільної роботи педагогів НЗ можливе поступове створення того самого інформаційного простору НЗ, який у майбутньому стане наріжним каменем у підвалинах інформаційного освітнього середовища країни.

Процес інформатизації цілком і повністю залежить від педагогів на місцях. Успішну реалізацію процесу неможливо забезпечити зверху. Але впливати на нього та стимулювати його необхідно. Процес не вирішується формальними складовими і не реалізується за кілька місяців, але він реальний і швидкість його реалізації цілком залежить від вміння керівництва правильно оцінювати можливості та ставити сильні цілі і, найголовніше, хотіти досягнути цілі.

Література

1. Гуржій А. М., Лапінський В. В. Електронні освітні ресурси як основа сучасного навчального середовища загальноосвітніх навчальних закладів // Інформаційні технології в освіті. 2013. №15. — С. 30–37
2. Гуржій А. М. Теоретичні напрями інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів [Текст] / А. М. Гуржій // Педагогічна і психологічна науки в Україні. Збірник наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. / Том 5. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — К.: Педагогічна думка, 2007. — 392 с.
3. Управління інноваційним розвитком загальноосвітнього навчального закладу: моделі, соціокультурні процеси, технології: наук.-метод. посіб. / [Л. М. Калініна, А. Ф. Остапенко, В. В. Лапінський, В. В. Літвинчук та ін.]; за наук. ред. проф. Л. М. Калініної. — Київ — Володимирець: 2011. — 560 с.
4. Калініна Л. М., Дорошенко Ю. О., Лапінський В. В. Інформаційні ресурси як складова управління загальноосвітнім навчальним закладом // Інформатизація середньої освіти: програмні засоби, технології, досвід, перспективи: навч. метод. посібник / за ред. В. М. Мадзігона, Ю. О. Дорошенка. — Київ, 2003.
5. Калініна Л. М., Носкова М. В. Google-сервіси для вчителя. Перші кроки новачка: навч. посібн. / Л. М. Калініна, М. В. Носкова. — Львів, ЗУКЦ, 2013. — 182 с.
6. Калініна Л. М. Автоматизована система управління «Школа»: моделювання і технологія використання / Л. М. Калініна // Науково-практичний журнал «Освіта і управління». — 2006. — Т.9. — Ч.1. — С. 61–70.
7. Калініна Л. М. Інформатизація управління соціально-педагогічними системами / Л. М. Калініна // Освіта і управління. — 2002. — Т.5. — №3. — С. 55–63.
8. Карташова Л. MS OUTLOOK: Засоби управління, електронна пошта, органайзер: практикум /Л. Карташова, В. Лапінський, Л. Калініна. — К.: Шк. світ, 2008. — 128 с.